

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 95 (34).

1924. a.

II Riigikogu koosolek 12. aprillil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 79 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem Fr. Akel, põllutöominister A. Kerem, kohtuminister R. Gabrel, riigikassa juhataja P. Öpik.

P ä e w a k o r d :

1. Riigi 1924 a. eelarwe — III lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees K. Wirma.

Sekretääri kohal sekretäär T. Kalbus.
Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja K. Wir-
täiendamine. ma: Awan Riigikogu
koosoleku. Riigikogu ju-
hatuse poolt on esitatud Riigikogule kir-
jalik ettepanek päewakorra täiendamise
kohta.

1. Maaseadusega wõõrandatud maa-
del asuwate wäiketalude rendiwahekorra
uuendamisseadus — redaktsiooni kom-
misjoni ettepanek.

2. Asundustalude ajutiste kõrwalrent-
nikkude maaga warustamise seadus —
redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Maaseaduse §§ 15, 20 ja 21 muut-
mise seadus — maakommissjoni ettepanek.

4. Riigiteenistusest wabastamise kor-
ral palga edasimaksmise seadus — III lu-
gemisel.

5. Wäikemaapidajate rendilepingute
pikendamise seaduse muutmise seadus —
II lugemisel.

6. Põllumajandusliku laenu seadus —
II lugemisel, ja wiimaseks punktiks jääks:

7. Riigi 1924 a. eelarwe — III luge-
misel.

(H ä ä l e t a t a k s e.) N ä h t a w e n a -
mus on poolt, seega on päewak-
ord kindlaks määratud.

Enne päewakorra juurde asumist on
sekretääril sõna teadaandmiseks.

2. Teadaandmine
kohtuministri esi-
tise kohta Riigi-
kogu liigete
Eduard Tiiman'i,
August Mühl-
berg'i ja Hugo
Kaas'i wahialla-
jätmise asjas.

Sekretäär T. Kalbus: Kohtumi-
nistri poolt on esita-
tud Riigikogu juhata-
sele 11. aprillist sel
aastal nr. 1156 all
järgmine esitis: „Esi-
tades siinjuures ära-
kirjades 1) Tallinna
tähtsamate asjade 2.
jaoskonna kohtu-uuri-
ja määruse 1. wee-
bruarist 1924 a. Riigikogu liigete Eduard
Tiiman'i, August Mühlberg'i ja Hugo
Kaas'i wastutusele wõtmise kohta U. N.
S. § 102 ettenähtud raskes kuriteos ja
2) sama kohtu-uuri-
ja määrused 5. ja
6. weebruarist sel
aastal Tiiman'i, Mühl-
berg'i ja Kaas'i wahiallawõtmise kohta,
— palun põhiseaduse § 49 põhjal Riigikogule ette panna, lubada Tiiman'i, Mühlberg'i ja Kaas'i wahialla jätta. (R. Gabrel.) Kohtuminister.“

Esitis on juhatause poolt koosseisu
kommissjoni antud.

Juhataja K. Wirma: Et I ja II
päewakorra-punkti kohta aruandjaid ko-
hal pole, läheb Riigikogu III päewakorra-
punkti juurde. Ka III päewakorra-punkti
kohta ei ole aruandjat kohal. (H ü ü d e d :
K o m m i s j o n i e s i m e e s o n s i i n !)

Sõna on maakommissjoni esimehel rkl.
Liigand'il, aruandjana.

3. Maaseaduse M a a k o m m i s j o n i
§§ 15, 20 ja 22 aruandja O. Lii-
muutmise sea- gand: Wabariigi Wa-
dus — I luge- litsuse poolt esitati Riigikogule
misel. maaseaduse § 15 ja 20

muutmiseks. Maakommissjon liitis need
kaks eelnõu ühte ja wõttis omalt
poolt täiendawalt maaseaduse § 22 muut-
mise ette. Walitsuse poolt esitatud
maaseaduse § 15-da muutmise eelnõus
tegi maakommissjon järgmised paran-
dused: 1) punkt a-s määrati täpsemalt
kindlaks, milliseks otstarbeks maid põli-
seks tarwitamiseks anda wõib.

Punkt b all määrati kindlaks pikaaja-
lise renditähataja ülemmäär, kui ka need
otstarbed, mille teostamiseks maid pika-

ajalisele rendile wõib saada, toonitades nende otstarbete üldkasulikkusse iseloomu.

Märkus 2. otsustas maakommisjon rõhutada, et maade wahetamine maakorraldamise läbiwiimise juures möödapääsematu ja otstarbekohane on, kuid leiab, et maade wahetamine tingimata kindlate Wabariigi Walitsuse poolt antud juhtnõude alusel sündima peab. Wahetamise juures tuleb kinni pidada põhimõttest, et wahetamise läbi kumbki pool kahju ei saaks.

Wahetamisele tulewate maade wääratus tuleb kindlaks määrata erapooletu asutuse poolt. Asjast huwitatud pooled ei wõi asjaotsustamisest osa wõtta.

Maaseaduse § 20-da juures wõeti maakommisjoni poolt järgmised muudatused ette: leiti, et kuigi senni sõjawäelastele juba wälja antud maid otstarbekohane on nende kasutajatele jätta, soowitaw ei ole tulewikus põllutööministrile õigust jätta kõigile wabadussõjast osawõtnud sõjawäelastele maad määrata. Maareformi teostamine on lõpu ajajärku jõudnud, ja sellepärast tuleb weel olemasolewate maade tagawarade arwel rahuldada ainult need sõdurid, kellel wastuwaidlemata moraalne õigus on maasaamiseks, ja nimelt, kes maaseaduse § 21 punktide 1, 2 ja 3 all ette on nähtud. Samuti tuleb põllutööministrile õigus jätta maaga rahuldada lahingutest osawõtnud wabahtlikka.

Mõisatöölise maaga warustamise küsimuse juures rõhutas maakommisjon, et alalisteks töölisteks tuleb pidada mitte ainult aastalepingute alusel töötawaid töölisi, waid ka sui- ja päewatöölisi, kes pikemat aega alaliselt — aastast aastasse järjekindlalt mõisates teenisid. Mõisatöölised, kes kaitsewäkke olid kutsutud ja selle tõttu mõisatööst ajuti lahkuma pidid, on õigustatud põllutööministri määramisel, ühtlastel alustel teiste alaliste mõisatöölisega maad saama, kui neil kui sõduritel korda ei ole läinud maad saada wallanõukogude kaudu.

Maaseaduse § 22 täiendas maakommisjon märkusega, milles likwideeritud ja likwideeritawate metsaametnikkude ja metsatöölise kohtade korraldamine ette on nähtud. Metsade korraldamisega on wabanenud osa metsaametnikkude ja metsatöölise palgamaid ja neid wabaneb ka edaspidi. Peale selle oli juba enne maareformi osa wanu metsaametnikkude maid kasutada antud rendi teel. Senni

anti niisugused maa-alad metsade peawalitsuse poolt maakorralduse peawalitsusele üle, kes neile kohtadele harilikus korras kandidaadid määrata laskis. Maakommisjon asus seisukohale, et niisugused likwideeritud metsaametnikkude kohad ka edaspidi nende senniste pidajate kätte kasutada peaksid jääma, kui wiimased isiklikult oma kohte enne 1918 aastat pidanud on. Niisugustele likwideeritud palgamaade kasutajatele tulewad maasaamiseks samad õigused anda, kui see renditalude pidajate kohta maaseaduse § 22 ette on nähtud.

Niisugused olid motiivid, mis maakommisjon §§ 15, 20 ja 22-se muutmise juures arwesse wõttis.

Maakommisjoni nimel panen ette see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

J. Wain (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Mina tahaksin juhtida tähelpanu selle seaduse üksikute osade peale, mis mõnele wõiwad paista sarnastena, mida wastu wõtma ei peaks, wõi wastu wõtma peaks teisel kujul. Ma juhtaksin tähelpanu eriti maaseaduse § 21, punktide 1, 2, 3 põhjal maa wäljaandmise wiisi peale. Kui käesolewat seadust arutati, oli loomulikult paratamatus maaseaduse wastawate paragrahwide peale tähelpanu juhtida ja põllutööministeeriumi määramisel saadud maade küsimust uuesti käsitada. Minule näib, et maa-andmine ministeeriumi määramisel igatahes maaseaduse wastawate paragrahwidega kooskõlas ei ole. Nii ka seadis üles põllutööministeeriumi esitaja küsimuse, mis nende üksikutega teha, kes maad saanud, kuid selle uue seaduse alla ei käi. Järelikult peab arwama, et ka põllutööministeeriumis eneses arwamisel ollakse, et maareformi teostamise määruse § 68 seaduse enesega kooskõlas ei ole. Põllutööministeeriumi poolt on siiski määratud mitusada inimest kohtadele. Kuigi määruse § 68-as igatpidi seaduse peale ei tugene, siis on juhtumisi, kus samad inimesed oleksid wõinud wallanõukogude kaudu maad saada. Kui aga nüüd nende õigusi käesolewa maa peale tühistada, siis wõiwad nad wäga imelikku seisukorda sattuda. Siin seisib maakommisjon, nii öelda, dilemma ees: kumba walida. Mõlemad walikud ei ole küllalt head: ei ole hea, kui tagantjärele määrused, mis seadusega kooskõlas ei olnud, sanktsioneerida; samuti halb oleks, kui hakataks

neid otsuseid — umbes 600 ümber — kõiki tühistama, mis põllutöoministeerium selle määruse § 68 põhjal teinud on. Meie peame tunnistama, et kui walitsuse kesk-asutuse otsused pärast tühistatud saawad, siis ei saaks inimestel usku olla järeltulewate otsuste ja korralduste sisse. Meie rahwas jääks weel enam, kui ta senni on olnud, nii öelda — jäätükide peale kõndima. Sellepärast wõttis maa-komisjon wastu ainult § 21, punktid 1, 2, 3 kohta niisugused õigused, kuna aga järgmiste punktide kohta, see on kõigi nende kohta, kes 1918 aastast kuni 1919 aasta lõpuni sinelid kandsid, ometi seda õigust maksuma panna ei saa niikaua, kui meil maata on neid, kes maa-seaduse järele eesõigustatud maasaamiseks, nagu: iseäranis wahwust üles näidanud, haawatud, langenute perekonnad jne. Kui aga need kõik peaksid maaga warustatud olema, siis on iseenesest mõistetaw, et iga frondi sõdur, kes mitte ei tarwitse haawatud olla ja lõppude-lõpuks juba mittefrondilolnud sõjawäelane selle põhjal maad wõib saada, kui ta korralik ja elukutseline maaharija on. Sellepärast siis ei ole käesolewa seaduse § 2 mitte sarnane, mille armsuse ja rahuldustundega wastu wõtta wõib. Ta on siiski asi, mis paratamatusena sunnib end wastu wõtma. Selletõttu on ka loomulik, et Riigikogu seda teeks. Ma peaksin tähendama weel, et Asutaw Kogu omal ajal ei oleks halwasti teinud, oleks ta näidanud tahtmist ja julgust, wõtta terwes riigis kõik maad korraldamisele. Meie talud on teatawasti asetatud mõisamaade weerule, ja nendele on antud maad mitte üheskoos, waid tükkidena. Kuna isegi endised mõisamaad olid üksteisest läbi põimitud, wahetamise tagajärjel, selle tõttu on siis taludel heinamaad kümmed werstad eemal, ja üks talu peab oma heina tegema teise talu õue all. Käesolewa seaduse § 1 märkus 2 wõimaldab sarnase piiride õiendamise. Aga see on õieti üldise pahe wäga osaline ja wäga puudulik kõrwaldamine. Kui seda omal ajal mitte tehtud ei ole, siis seisame teise mitterõõmustawa paragrahwi ees, mida ka vähemasti hiljagi wastu wõtta wõib.

Mis puutub üldse aga ministeeriumi kätte maa väljaandmise õiguse andmisesse, siis on õieti küsimus, kas meie seda warengi ei oleks pidanud tegema. Wähemalt meie põllutöoministeerium oleks pidanud ammu käsile wõtma andmete kogumise maanõudjate kohta, ainult nii

oleks wõidud teada saada, kui palju ühte teist liiki nende seas weel olemas on.

Kui meil maasaajaid määravad maade peale wäiksemad omawalitsuse üksused, meie wallad, keda kaugelt üle 300 on, siis on täitsa arusaadaw, et nemad ei saa üle riigi walida eesõigustatud maa peale, et walik täitsa juhuslik on. Maa määramine ministeeriumi poolt on wäärnähtustega ühendatud. Kas need wäärnähtused nüüd täiel määral wõi suuremalt osalt kõrwaldatakse, seda näitab meile põllutöoministeeriumi tulewane tegewus. Aga mina loen tarwilikuks tähendada, et praegune põllutöominister kõike awalikkuse ette kannab, leidku see heakskiitmist wõi halwakspanemist. Kus meil üks wõi teine asi mitte ei meeldi, wõime Riigikogus oma sõna öelda, seega rohkem kaasa aidata.

Põllutöoministeerium ei peaks aga mitte minema juhuslikkudele määramistele, niikaua kui temal üleriiklikku õiguste järjekorda ei ole.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal. Aruandja sõna ei tarwita. Panen hääletamisele käesolewa seaduseelnõu I lugemisel wastuwõtmiseks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja O. Liigand: Teen ettepaneku II lugemisele asuda ilma 3-päewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

4. Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude rendiwahekorra uuendamisseadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **J. Hüner-son:** Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette „Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate

wäiketalude rendiwahekorra uuendamisseaduse“ redaktsiooni ilma muudatusteta sel kujul, nagu Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastu wõetud, ka wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Redaktsiooni komisjoni ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

5. Asundustalude Redaktsiooni
ajutiste kõrwal- komisjoni aru-
rentnikkude maa- andja **J. Hünerson:**
ga warustamis- Redaktsiooni
seadus — redakt- komisjon paneb Riigikogule ette wastu
sioon. wõtta „Asundustalude

ajutiste kõrwalrentnikkude maaga warustamis-
seaduse“ lõpuliku redaktsiooni järgmiste parandustega: 1) § 2 punkt 1 lõpul väikemaapidamistena väljaantawate kruntide arwel, ehk asemel peab olema wõi.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Hünerson: § 2 punkt 2 öeldakse: vähema õigustega, peab olema vähemate õigustega. See on täitsa grammatiline parandus.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Hünerson: § 2 märkus 1 on öeldud: „Asundustaludest ei wõi ilma selle pidaja nõusolekuta maad eraldada“, peab olema „Asundustalust ei wõi ilma selle pidaja jne.“

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Hünerson: § 2 märkus 4 on öeldud: „Põllutöoministril on õigus maad anda kasutamiseks käesolewas seaduses ettenähtud alusel“, peab olema „ettenähtud alustel“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Aruandja J. Hünerson: § 4 lõpul on öeldud: „tagasi liidetud saada“, see on germanism, peab olema „tagasi liita“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Aruandja J. Hünerson: § 6: „planeerimise ja korralduse tööd“, sisuliselt peab olema „planeerimis- ja korraldamistööd“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

See on käesolewa seaduse kohta kõik redaktsiooni komisjoni poolt esitatud parandused wastu wõetud.

6. Riigiteenistusest Rahaasjan-
wabastamise korral duse komis-
palga edasimaks- joni aruandja
mise seadus — III **L. Johanson**
lugemisel. (loeb): Riigiteenis-

tusest wabastamise korral palga edasimaksamise seadus.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 1. Koosseisude vähendamise korral ametist wabastatud riigiametnikkudele ja -teenijatele maksetakse palka edasi kolme kuu jooksul, wabastamise päewast arwates. Astub aga wabastatu selle aja sees uuesti riigiteenistusesse, siis kaotab ta õiguse palka saada endise koha järele, teenistusse astumise päewast arwates. Saab aga wabastatu uuel kohal vähem palka, kui endisel, siis maksetakse temale endisest kohast palgawahe teenistusse astumise päewast alates kunni ülalnimetatud kolmekuulise tähtaja lõpuni.

Kolme kuu palk maksetakse ka riigiteenistuses surnud riigiametnikkude ja -teenijate perekondadele.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): „§ 2. Riigiwanemale, riigikontrolöörile ja Wabariigi Walitsuse liigetele maksetakse nende ametist wabastamise korral ühekordne tasu kolme kuu palga suuruses.“

Panen ette § 2 järgmiselt wastu wõtta: „§ 2. Käesolewa seaduse § 1 alustel maksetakse kolme kuu jooksul palka edasi ka ametist wabastatud Riigiwanemale, riigikontrolöörile ja Wabariigi Walitsuse liigetele.“

K. Einbund (põl.): Põllumeeste rühm ühineb härra Johanson'i ettepanekuga ja hääletab selle poolt alustel, et meil wähe põhjust wõiks olla Riigiwanemat, riigikontrolööri ja Wabariigi Walitsuse liikmeid seada teistele alustele, kui kõik teised riigiametnikud, kes koosseisude vähendamisel wabanenud.

Juhataja **K. Wirma**: Aruandja lõpusõna ei tarwita. Rkl. Johanson'i poolt on ette pandud § 2 järgmiselt wastu wõtta: „§ 2. Käesolewa seaduse § 1 alustel maksetakse kolme kuu jooksul palka edasi ka ametist wabastatud Riigiwänemale, riigikontrolöörile ja Wabariigi Walitsuse liigetele.“

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud rkl. Johanson'i poolt ette pandud kujul, — seega langeb ära § 2 endisel kujul.

Aruandja **L. Johanson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 3 ja 4:

§ 3. Käesolewa seaduse §§ 1 ja 2 on makswad kõigi nende kohta, kes on ametist wabastatud 31. detsembrist 1923 a. alates.

§ 4. Käesolewa seaduse maksmahakamisega kaotab makswuse seadus riigiametnikkude ja -teenijate ametist wabastamise kohta („Riigi Teataja“ nr. 3 — 1921 a. nr. 25).

Juhataja **K. Wirma**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson**: Teen ettepaneku seda seaduseelnõu ilma reaktiooni komisjoni andmata välja kuulutada.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

7. Wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **J. Wain** (loeb): Wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **J. Wain** (loeb): Wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 44 — 1922 a.) §§ 1, 2 ja 5 muudetakse järgmiselt:

„§ 1. Maa rendilepingud loetakse rentniku soovil uuendatuks kunni 1. maini 1925 a., kui wäljarenditud maatüki aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu ja kui need lepingud on tehtud maatükkide kohta, mis wäljaspool linna piire ning kui rendileandjal on teine niisama suur wõi suurem maatükk aia ja põllu all olewat maad enese harida, — kui:

a) need lepingud jõus on olnud 1922/1923 põllumajandusaasta jooksul ja on pikendatud Riigikogu poolt 27. webruaril 1923 a. wastu wõetud seadusega („Riigi Teataja“ nr. 35 — 1923 a.);

b) kui rendileping lõpeb 1924 aastal ja ta sõlmitud enne 1. maid 1919 a.;

c) kui rendileping lõppes 1923 a. ja kui maaomanik kellegi teisega uut rendilepingut sõlminud ei ole wõi kui maaomanik kellegi teisega rendilepingu sõlminud on, kuid uus rendilewõtja enne 1-st aprilli 1924 a. rendimaale tegelikult asunud ei ole.“

O. Liigand (rhw.): Wäga austatud rahwasaadikud! Käesolewa seaduse § 1 läheb 1922 a. sama seaduse § 1 lahku selle poolt, et 1922 a. seaduses on ette nähtud ainult nende wäikemaapidajate rendilepingute pikendamine, kelle rendilepingud kunni 23. aprillini 1922 a. juba pikendatud olid. Käesolew seadus aga näeb ette kõigi wäikemaapidajate rendilepingute pikendamist, kelle rendileping käesolewal aastal lõpeb, wõi läinud aastal kui ka üleminewal aastal lõppes ja senni uuendatud ei ole, waatamata selle peale, kas neid lepinguid senni pikendatud on wõi mitte. Selle tagajärjeks, kui seadusesse wastawat täiendust wõi parandust ei tehta, oleks see, et selle seaduse alla käiksid ka: kõik maaseadusega wõrandatud riigimaade wäikerentnikud, kelle rendiwahekorrad riigiga maaseaduse ja selle käsitamiseks antud määruste alustel korraldatakse, 2) maad, mis omawalitsuste teenistuses olewatele isikutele nende teenistuslepingute wõi seaduse põhjal tarwitada antud ja kelle pidajate õigused nende maade tarwitamise peale lõpewad ühes nende teenistuslepingute lõppemisega, 3) wiljapuuaiad ja üksikult aast-aastalt wäljaantawad heinamaatükid kui ka maatükid, millel asuwad tööstus- wõi äriettewõtted, kus just wiimased, tähendab mitte maa, waid tööstus- ja äriettewõtted rendi peaobjekti sünnitawad. Et ka niisugused wäikemaatükid käesolewa seaduse ja

sundusliku rendiwahekorra sundusliku edasipikendamise alla käiks, see ei oleks wististi ei õige ega ka soowitaw. Nii-sama ei saa ka õigeks pidada, et selle seaduse kaitse alla wõetakse need wäike-maa rentnikud, kellel peale renditawa wäikekoha weel mujal wiis wõi enamgi tiinu kõlbulikkude aia- wõi põllumaad on, wõib olla rendil, wõib olla ka omandu-seks. Nii-sugust maaga spekuleerimise wõimalust ei tohiks see seadus mitte lu-bada. Sellepärast panen ette käesolewa seaduse § 1 täiendada märkustega, mis järgmiselt käiksid:

„Märkus 1. Käesolew seadus ei ole maksew maade kohta, mis 1919 a. 10. oktoobri maaseaduse ja 29. juuni 1922 a. maaseaduse naroowataguste ja Petseri-maa maa-alade kohta laiendamisseaduse põhjal riigi omanduseks on tunnistatud.

Märkus 2. Käesolew seadus ei käi wiljapuaedade ja üksikult aast-aastalt wäljaantawate heinamaatükkide kohta, kui ka maatükkide kohta, mille peal asu-wad tööstus- wõi äriettewõtted, kui wiimased rendi peobjekti sünnitawad.

Märkus 3. Käesolew seadus ei käi maade kohta, mis omawalitsuste teenis-tuses olewatele isikutele nende teenistus-lepingute wõi seaduse põhjal tarwitada antakse.

Märkus 4. Käesolew seadus ei käi nende wäikemaarentnikkude kohta, kellel wiis wõi enam tiinu kõlbulikkude aia- wõi põllumaad kas omanduseks on wõi rendil wähemalt kunni 1. maini 1925 a.“

Esimesed kolm märkust olid olemas ka 1922 a. seaduses. Wiimane märkus ei ole seal ette nähtud, kuid ta on tingi-tud tegelikkudest nähtustest, sest tihti on niisuguseid rentnikka leida, kellel on mu-jal suuremad maatükid omanduseks, kui see renditud popsikoht ja sellepärast oleks soowitaw, et ka see neljas märkus juurde wõetaks.

J. Sepp (mo.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei taha mitte kõnelda käesolewast seadusest üldiselt, waid ta-han peatama jääda käesolewa seaduse § 1 punkt c juures. Kui käesolew seadus üldse reguleerib neid wahekordi, mis juba faktiliselt maksmas olid ja maksmas on, uuendades käesolewat seadust aastast aastasse. Kui seda seadust pikendatakse nende faktiliste olukordade alalhoidmiseks, siis toob punkt c koguni uued asjaolud esile. Punkt c ei püüa reguleerida ega

juridiliselt kindlaks määrata neid wahe-kordi, mis on olnud ja mis olemas on, waid ta püüab luua uusi juridilisi wahekordi üksikute isikute wahel, kes nii öelda wahekordadesse ei ole astunud. Lubage, auwäärt Riigikogu liikmed, tähendada ta-gajärgede peale, mis siis tekkida wõik-sid, kui see punkt maksma pandaks. Ni-melt mina tahan mõne üksiku asjaolu peale siin tähelpanu juhtida ja näiteks wõtaksime kõigepealt tagajärjed, mis tekkida wõiksid sarnasel olukorral, kui rendilepingud sarnaselt uuendatakse kunni 1. maini 1925 a. 1) kui maaomanik kel-legi teisega uut rendilepingut sõlminud ei ole. Missugused wahekorrad on wahe-peal tekkinud? Nagu teada, rendileping lõppes 1923 a. kewadel ja 1923 a. kewadest saadik on endine rentnik juba selle koha pealt lahkunud, ta on enesele uue rendiobjekti wõtnud, wõib olla, on ise koguni omanik, teise objekti omanik ja seda krunti on hakanud pidama maaoma-nik ise wõi tema perekonnaliikmed. Tema on hakanud seda krunti harima, on tea-tud kapitaali sisse pannud, on sinna kül-wid teinud jne., nüüd aga korruga tuleb käesolewal kewadel endine rentnik, kes kunni 1923 a. kewadeni seda maad pidas ja wõtab maa omaniku käest ära. Mina arwan, et need tagajärjed, mis selle läbi tekiwad, millegagi õigustatud ei ole. Edasi, weel suurem kurioosum tuleb wälja sel juhtumisel, kui maaomanik juba kel-legi teisega wahepeal rendilepingu sõl-minud on, kuid uus rendilewõtja enne 1. aprilli 1924 a. maale asunud ei ole. Ma tahan, härrad Riigikogu liikmed, teie tähelpanu selle peale juhtida, et siin selle osaga ei saa puudutatud mitte ükski see endine maaomanik, waid siia tuleb kol-mas isik sekka, kelle huwid täiesti riku-takse. Kujutame ette, et keegi on tei-nud rendilepingu ning tema tahab käes-olewa aasta 1. maist asuda tähendatud krundile. Tema on juba muretsenud omale selle tõttu inwentaari, on teinud lepingu teenijatega ja nii edasi ja on kind-las usus, et tema seda krunti pidama hak-kab. (Segane wahel hüüe kes-kelt.) Lubage, mina seletan siin sea-dust niisugusel kujul, nagu ta on, ja ar-wan, et muidugi niisuguseid statistilisi andmeid ei ole mul ega kellelgi teisel. Kui nüüd niisugusesse seisukorda pan-nakse uus rentnik, et tema kõik oma, nii öelda, lootused on pannud ja majapida-mise sisse seadnud selleks, et 1. maist asuda sellele kohale ja korruga üsna liht-

salt öeldakse, et temal ei ole mingisugust õigust selle krundi peale asuda ega seda kasutada, siis arwan mina, et niisugusele seisukohale seadusandlusega asuda ei tohi. Ei tohi ka asuda niisugusele seisukohale, et meie hakkame neid faktilisi wahekordi, mis on loodud mitte üksnes selle maaomaniku huwides, waid ka nende kehwikute-rentnikkude huwides, kelle kasusid teie kaitsete, rikkuma ja uusi seadusi ülepeakaela maksma paneme wiimasel momendil, kui juba juriidilised wahekorrad loodud on, kui neid hakatakse häwitama, ma ütlen, et kui meie niisugusele seisukohale satume, siis meie ülepea mingisugust õiguslikku ega majanduslikku korda ei kindlusta, waid meie häwitame seda. Sellepärast teen ettepaneku selles seaduses § 1 wälja jätta punkt c.

J. Holberg (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolewa seaduse § 1 määrab ära need rendilewõtjad, kellel on õigus saada omal soovil rendiaja pikendust. Nende hulka käiwad ka isikud, kellel omal on maad kas pidamiseks wõi omanduseks. Kas üks wõi kaks kohta, see küsimus jääb lahtiseks — esiteks, ja teiseks sellel isikul wõiwad olla ka mitmesugused wäiksemad maatükid, mille kohta wõiwad rendilepingud seadusega niisama pikendatud saada. Teil küsimus üles tõusta, kas tõesti niisuguseid juhtumisi tuleb ette. Mina pean ütleva, et kahjuks küll ja nimelt kahes maakonnas — Wõrumaal ja Petserimaal. See on tingitud järgmistest asjaoludest: 1918 ja 1919 a., kui enamlased selle maa oma alla wõtsid, oli nii, et kõik suuremate talude peremehed ja kõik nooremad mehed nendest taludest põgenesid ära meie wäkke, ühes wõttes warandusi nii palju kui wõimalik ja mis sinna alale jäi, selle häwitasid enamlased ära. Sinna jäid järele ainult wanemad naisterahwad ja nooremad poisikesed. Kui enamlased wälja aeti, siis tulid ka nende talude peremehed ja teised meesterahwad tagasi, aga nende talude majapidamise inwentaar oli täiesti häwitatud, ja tihtilugu olid ka majad ära põletatud, nii et sinna koha peale ei saadud asuda ja ise maja pidama hakata. Selle tõttu tulid need talud rendile wälja anda kõrwalolewatele naabritele wäikeste tükide, nelja kunni wiie tiinu kaupa, kes siis oma endise inwentaariga neid maatükke suutsid ära harida ja kasutada. Sel wiisil on wäga palju talusid rendile antud, mis Petserimaal asuwad. Seal elawad

wad wenelased alles külades, nendel on külas oma hingemaad, mis mõnes kohas kunni 15 tiinuni ulatawad. Nende wene-laste kätte on läinud siis ka üksikud tükkid Eesti, Läti ja ka Wene taludest kolme kunni 4 tiinu kaupa ja neid, selleks tehtud lepinguid, on kõiki siinamaani pikendatud ja niisama tahab pikendada neid lepinguid ka käesolew seadus. Meie leiame, et see seisukoht ei ole õige ja teeme wastawad parandused.

Peale selle toonitati siin just lugupeetud rahwasaadikute härra Anderkopp'i ja härra Pool'i poolt, et see seadus on just nende kõigewäiksemate rentnikkude, see tähendab popside kaitseks mõeldud. Meie teame, et meil on juba enam-wähem kindlaks fikseeritud popsi mõiste, et popsiks loetakse seda rentnikku, kellel on kasutamiseks mitte rohkem maad kui 5 tiinu ja kellel on ka wastawad hooned omalt poolt selle maatüki peale ehitatud. Sellepärast näeme ka meie ette, et see rendileping puudutab ainult neid, kellel ei ole maad kogusummas üle 5 tiinu ja kellel renditud maatüki peal oma hooned, milles alaliselt elawad.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Mina loen oma kohuseks wastu waielda härra Sepp'a ettepanekule selle üle, et käesolewa seaduse § 1 punkt c wälja jätaks järgmistel põhjustel: Wäikemaapidajate rendilepinguid on pikendatud järjekindlalt 1919 a., Eesti esimesest ajutise walitsuse ajast saadik kõigi walitsuste, kõigi Riigikogude poolt ja selle tõttu tuleks meil kõigepealt küsida, kuidas on üldse wõimalik, et läinud aastal üks osa popse nende kohtadelt wälja tõsteti? Mis pidi selle põhjuseks olema; eelmistel aastatel seda ei olnud. Mis pidi olema möödunud aastal olukorras muutunud, et sarnane asi üldse sündida wõis? Asi seisis selles, et läinudaastane rendilepingute pikendamise seadus oli eksikombel redigeeritud sarnasel kujul, et ühte osa popsnikka, kelle rendileping sel aastal lõppes, oli wõimalik wälja tõsta. Aga see ei olnud mitte seaduse wäljaandjate tahtmine; ei wõi mitte oletada, et möödaläinud aastal Riigikogu, kui tema selle seaduse wastu wõttis, tahtis ühe osa popsnikka teistest popsidest halwemasse seisukorda seada. Siin on nähtawasti eksitus sündinud selle tõttu, et wastuwõtmisel ei ole mitte küllalt süwenetud selle wäljaantud seaduse teksti. (K. Tam m, põl.: See seadus käib ju

taluperemeeste kohta ka, ega ta popside kohta ükski käi!) Tuleme selle juurde ka tagasi, kas need, keda välja tõstetakse, on taluperemehed või popsnikud, aga selge on see, et sarnane asi võis sündida ainult seadusandja eksituse tõttu. Seda wiga, mis on tehtud nende väljatõstetud isikute vastu, peab siis ka seadusandja parandama. (K. Tamm, põl.: Seadusandja ei eksi!) Noh, niisugust wäidet mina kuulen küll esimest korda, sest seadusi muudetakse, niipalju kui mina seda näinud olen, isegi meie walitsuse poolt esitatud seaduste juures, sagedasti isegi kahe, kolme kuu pärast, kui nendes leiti puudused, kui leiti, et need seadused elule ei wastanud. Nii et siin seda öelda, et seadusandja ei eksi, oleks minu arwates ikkagi liiga julge.

Käesolewal juhtumisel on aga tingimata ühe niisuguse seadusandja eksitusega tegemist, see on kõigile selge ja seda eksitust on tarwis nüüd tagant järele parandada nii palju kui võimalik. Seadus näeb ette, et rendilepingud nende väljatõstetud popside kohta, kellel rendil olnud maa kohta weel omanik uut rendilepingut sõlminud ei ole uue maasaajaga, pikendatakse väljatõstetud popside kasuks ja samuti need rendilepingud, mis tehti väljatõstetud popsiga, jääwad jösse pikendamise teel siis, kui on tehtud uus rendileping teise isikuga, kes aga weel renditud kohale enne 1. aprilli 1924 tegelikult asunud ei ole. On aga uus rentnik tegelikult kohale asunud, siis sarnasel korral endisel rentnikul mitte enam õigust ei ole tema asemele oma kohale tagasi asuda. Sellest näeme siis, et wahekorrad, mis selle seaduse wastuwõtmisel tekiwad, ei ole mitte nii wäga wõimatud, nagu härra Sepp seda seletada püüdis. Esimene halbtus, mida härra Sepp siin ette tõi, nagu saaks maaomanik, kes juba ise maa üles harinud ja seemendanud, selle läbi kahju, et tema töö ja waew tasuta popsi kasuks läheb, kes maa tagasi saab, ei ole iseenesest mitte sugugi nii. Härra Sepp kui jurist teab wäga hästi, et Balti eraõigus näeb ette: Kui keegi on heas usus seemne külwanud maale ja see maa läheb üle teisele, siis on tal õigus kahekordne seeme tagasi nõuda. Kui tema seal teisi parandusi on teinud, on temal õigus kahjutasu nõuda. Ükski rentnik, kui tema saab külwatud põllu, ei pane paljuks, kui tema kahekordse seemne tagasi peab maksma. Sar-

nane wahekorra lahendamine rentniku ja maaomaniku wahel mingisugust halba seisukorda ei tekita. Teiseks, mis härra Sepp siin ette tõi, on see, et kui see maatükk on edasi renditud uuele rentnikule ja see uus rentnik juba mõned kuld kannud, ei ole aga enne 1. aprilli jõudnud kohale asuda, siis tekiwad temale selle läbi suured kahjud. Nüüd peaksime küsima, kas sarnast juhtumist võiks ühtainustki ette tuua. Ma panin sellekohase küsimuse rkl. Sepp'ale ette, kuid tema teatas, et statistilist materjaali selle kohta ei olla. Kuigi mina õigeaks tunnistan, et teoreetiliselt see kõik võimalik on, pean siiski tähendama, et kui meie arwesse wõtame neid statistilisi andmeid, mis on popsikohtade suuruse kohta, siis peame tunnistama, et sarnaste wäikeste maatükkide edasirentimist uutele rentnikkudele ka teoreetiliselt on wäga raske oletada. Meil on üle 9 tuhande popsikoha ja kõigi popsikohtade maa-ala teeb ühtekokku välja 6000 tiinu ümber, nii ei tule ühe popsikoha peale 1 tiinugi maad, waid keskelt läbi wõttes $\frac{2}{3}$ tiinu. (K. Tamm, põl.: Sellest räägime siis, kui tuleb popside seaduseelnõu arutamisele.) Sarnase wäikese maa-ala harimiseks ei hakka keegi kallihinnalist inwentaari muretsema, ega suuri kulusid tegema, enne sellele kohale asumist. See on ikkagi ainult teoreetiline oletus, nii kui kannataksid uued rentnikud, kes weel kohale asunud ei ole, suurt kahju, kuna tegelikult sarnaseid kahjusajaajaid ühtegi ei ole. Härra Tamm'ele tähendan, et kui ühel inimesel on kõigest $\frac{3}{4}$ tiinu maad, siis ta ei ole kellegi peremees, waid on ikkagi pops. Kõigil neil põhjustel arwan mina, et ei ole kuidagi võimalik välja jätta sellest seaduseelnõust punkt c, waid tema sissejätmine on tarwilik nende huwides, keda läinud aastal on kohtadelt välja tõrjutud.

J. Sepp (mo.): Wäga lugupeetud rkl. Jõeäär läheb välja sellest seisukohast, et siin on tegemist ainult kohtuotsuse põhjal väljatõstetud isikutega. Mina loen aga seadust ja ma leian, et seadus mitte neist ei räägi, waid mina palun lugupeetud Riigikogu liikmeid silmas pidada, et siin on laiaulatuslik seaduse punkt, mis ei puuduta mitte üksnes inimesi, kes kohtuotsuste põhjal on välja tõstetud, waid tema puudutab ka neid, kes ühel wõi teisel wiisil tähendatud kohtadelt lahkunud on, kas wõi wabal kokkuleppel. Üks

aasta on wahet olnud, on täiesti uued wahekorrad tekkinud, ja mina ei saa mitte aru, mikspärast tahetakse nüüd seda seadust jõuga maksuma panna. Näiteks võib olla juhtumine, et rentnik on hakanud kaupmeheks, või on mujale omale rendikoha võtnud jne. ja nüüd tahetakse temale anda võimalus tagasi minna. Mina arwan, et see suurem kannataja on küll uus rentnik. Ja mina arwan, et just teie seisukoht on see, kaitsta selle uue, selle nõrgema seisukohta, sest tema on kõik oma majandusliku natukese koondanud sellele kohale, mida ta nüüd kaotama peab. Siis tahtsin ma tähendada selle peale, et siin on puudutatud uued rentnikud või isikud, kes on lepinguid sõlminud ja juba tegelikult kruntidele, nii öelda, lepingu täitmisele asunud. See tegelikult asumine maapidamisele on isegi juba juristidele raske selgitada, veel raskem on ta selgitada tavalisel inimesel. Ta satub niisugusesse raskesse seisukorda, et tema isegi ei tea, missugusesse seisukorda teda uus seadus viib. See inimene asub aga majanduslikult juba koha peale ja hakkab põldu harima, külvab oma wilja maha, ning hakkab oma majapidamist korraldama. Kujutage enesele ette tema seisukorda, kui teda nüüd välja tõstetakse juuni- või juulikuul, siis võtate teie sellelt inimeselt kõik, mis tal olemas. Niisuguseid juhtumisi võib olla, neid võib isegi palju olla, ja sellepärast leian mina, et ei või seda punkti vastu võtta.

A. Rei (sd.): Kuigi minu rühmakaaslane rkl. Jõeäär punkt c'd nii energiliselt kaitses, luban mina endale siiski selle punkti kohta teatawaid kahtlusi awaldada. Kuna minul see õnn, või õnnetus on, tegelik jurist olla, siis olen ma harjunud iga seadusenormi muuseas ka sellest küljest waatlema, kuidas seda normi tegelikus elus võimalik on läbi wiia ja tegelikult maksuma panna. Sellelt waatepunktilt käesolewat punkt c'd waadeldes näib mulle, et seda punkti praegusel kujul mitte ei saa vastu võtta, waid tema iga tahes ümbertöötamist wajab. Praeguse redaktsiooni järele on õigus rendikoha tagasi saada kõigil neil, kelle rendileping 1923 a. kewadel lõpeb, muuseas ka nendel, kes ise wabatahtlikult läinudaastal välja kolisid. Iga niisugune isik võib nüüd, kui tal tahtmine ja tuju tuleb, seda kohta tagasi nõuda.

Seda, ma arwan, ei ole selle punkti kokkuseadjad wist mitte tahtnud öelda.

Nemad mõtlesid arwatawasti käesolewat punkti kokku seades niisuguste isikute peale, kes mitte omal wabal tahtmisel rendikohalt ei lahkunud, waid kohtuotsuse põhjal on välja tõstetud. Aga seda on ikka waja kindlasti ja selgesti välja öelda, seadus peab selge ja loogiline olema. Teiseks, tuleb meeles pidada, et kui seadus ütleb: nii ja nii peab olema, — siis see mitte weel ei tähenda, et see seaduse käsk või soow tegelikus elus tõesti wankumatalt teostamist leiab. Üks raskematest probleemidest seaduste tegemise juures on see, mida kuulus Saksa tsiwivist Ihering nimetab sõnadega: „Materielle und formelle Realisierbarkeit des Rechts“, nimelt küsimus, kuidas kõne all olew seadus tegelikus elus realiseerub. Praegu arutamisel olew seadus ilmub umbes 1. aprilliks. Kui nüüd keegi tahab selle seaduse peale toetades tagasi tulla koha peale, kust tema möödaläinud aastal kas wabatahtlikult või kohtuotsuse järele lahkus, ja kui kohaomanik teda koha peale asuda ei lase, siis ei saa endine rentnik mitte jõu ja omawoli abil sinna koha peale tungida waid ta peab kohtus nõudmisega esinema, et kohus temale õiguse annaks, sinna koha peale tagasi minna. Tema peab uue rendilepingu projekti walmistama ja kohtus palwe awaldama, et kohus kohaomanikku kohustaks seda projekti alla kirjutama. See protsess kestab, minu arwanõgemise järele, wähemalt sügiseni, kui ta peab kaks kohtuastet läbi minema. Seejuures tuleb aga rehkendada sellega, et igal kohaomanikul, kes tahab rentniku nõudmist tühja ajada, nii palju aru jätkub, et seletada: tema olla juba kellegi teisega rendilepingu sõlminud. Ei ole temal ka raske mõnda sugulast leida, kes walmis on tõendama, et kohaomanik tõesti temaga lepingu on sõlminud. Nüüd võib rentnik muidugi omalt poolt seletada, et kohaomaniku poolt kellegi teisega sõlmitud leping fiktiivne on, aga kuidas ta seda suudab selgeks teha, on minule täiesti selgusetu. Nii näeme, et seaduse soow jääb soowiks, ja rentnikul ei ole ühtegi mõjuwat abinõu selle õiguse teostamiseks, mida seadus temale tahab anda. Tuleb rehkendada ka sellega, et tegelikus elus kahtlemata ka niisugused juhtumised võimalikud on, kus maaomanik tõesti uue rendilepingu on sõlminud, aga uus rendilewõtja ei ole enne 1. aprilli kohale asunud, kuid ta on wanas kohas oma koha üles öelnud, sinna on ka juba uus rentnik asemele kaubel-

dud, kes jällegi teises kohas on lepingu üles öelnud jne. jne. Kelle käest peavad kõik need inimesed, kes wanast kohast lahkunud on ja ootamatalt uude kohta ei pääse, nüüd kahjutasu nõudma? Minu arust ei saa nad ei sealt kahjutasu nõuda, kus nad lepingu üles ütlesid ja wälja kolisid, ei sellelt maaomanikult, kellega neil uus leping oli sõlmitud ja kuhu nad 1. maiks sel aastal pidid kolima, aga nüüd käesolewa punkt c tõttu kolida ei saa. Minu arust on ainukeseks süüdlaseks, kes temale kahju sünnitas, Riigikogu, kes selle seaduse wastu wõttis. Nõnda, et teoreetiliselt wõiks ta kahjutasu nõuda ainult nende Riigikogu liigete käest, kes niisuguse seaduse wastu wõtsid. Üldse inimeste igapäewaste majanduslikkude wahelkordadega ei wõi mitte niisuguseid eksperimente teha, nagu ühe katkimurdunud tooli jalaga, mida wõib kokku liimida ja, kui ta ei ole õieti kokku liimitud, siis jälle uuesti katki murda, et uuesti paremini kokku liimida. Kui läinud aastal läks keegi rendikohast wälja, kas kohtuotsuse põhjal wõi wabatahtlikult, siis ei jäänud tema mitte terweks aastaks äraootawale seisukohale, waid temal tekkisid uued juriidilised wahekorrad teiste isikutega, neil teistel isikutel kolmandate isikutega jne. See on just nagu üksteise najale pandud kaardid: kui tõukad ühte kaarti, siis kõik teised kukuwad üksteise järele, mis on üheteise najale pandud. Kõiki neid kaalumisi ja kahtlusi arwesse wõttes paluksin mina, et komisjoni aruandja, wõi kes selle seaduse wälja töötab, püüaks wõimalikult need kahtlused kõrwaldada. Mina isiklikult saan ainult siis punkt c poolt hääletada, kui tema puudused, mille peale ma tähelpanu juhtisin, on kõrwaldatud, wõi jälle, kui ära näidatakse, et minu kahtlused põhjendatud ei ole.

A. Jürman (põl.): Härra Rei poolt on wäga asjalikult ära seletatud, miks pärast punkt c. selles seaduses wastuwõtmatu on. Peasjalikult oligi punkt c, miks eelmistel kordadel waieldi selle seaduse wastuwõtmise wastu. Kui härra Jõeäär siin tähendas, et tegelikult ei wõi see kuigi palju tüliküsimusi sünnitada, sest see seadus on ikkagi mõeldud popside seadusena, on mõeldud popside kohta maksma panna ja statistiliste andmete järele ei ulatawat¹ ühe popsikoha kohta maa-ala mitte üle $\frac{3}{4}$ tiinu. See aga on jällegi wõõriti arusaamine sellest seadusest, kuna see seadus sugugi ei piirdu

popside seadusega, nagu siin juba enne mitu korda on tähendatud, waid see seadus on palju laiema ulatusega ja, nagu ma juba eelmisel korral tähendasin, käiwad selle seaduse alla ka normaalalud, sest kui juba koha peale 5 tiinu põldu on, siis wõib koha suurus ulatada 30, 40 ja isegi 70 tiinuni. Sarnaste kohtade juures ei ole koha ühe käest teise kätte mine misel kulud mitte wäikesed, waid õige suured ja selle tagajärjel, kui punkt c jääb sisse, peab meil arwestatama õige suurte kahjudega ja ei ole ühtegi, nagu Riigikogu liige Rei tähendas, kes neid kahjusid kinni kataks. Waatame lähemalt, keda see seadus kaitseb, et selle järele seaduse otstarbekohasust otsustada. Seadus annab õiguse aasta eest lahkunule rentnikule endisele kohale tagasi tulla. Aasta tagasi lahkunud rentnik on aga juba mujal koha peal, wõi kui temal kohta ei ole, siis on tema mõnel teisel alal tööd leidnud, kas ta on omale mõne äri wõtnud wõi on käsitööliseks hakanud. Nüüd korraga aprillikuu keskpaigas saab ta teada, et temal on õigus tagasi oma endisele kohale tulla, endise rendiga. Tema wõib oma õigust, mis temale see seadus annab, kiuste tarwitada, ilma et temal just tegelikku tarwidust selleks oleks. Aga, uus rentnik, kes wahepeal omänikuga rendilepingu on sõlminud, on omale kraami muretsenud ja ta wõib palju kehwe olla endisest, kaotab õiguse kohta rendile saada. Seaduses on öeldud, et uus rentnik oleks pidanud kohale enne 1. aprilli asuma, siis ta oma õigust ei kaota. Kuid harilikult esimeseks aprilliks keegi täielikult uude kohta ei koli. Ja kui nüüd uus rentnik on waremalt omale ostnud wilja, põllutööriistad, ja loomad ning tahab kohale asuda, saab ta korraga teada, et renditud koht seaduse järele teisele kuulub, et sinna endine rentnik elama asub. Sellega paneme uue rentniku kõigeraskemasse seisukorda.

Härra Jõeäär ütles, et möödunud aastal on eksitus tehtud, mida tagantjärele heaks tuleb teha. Seda eksitus tänawu aasta tagantjärele parandada sel wiisil, nagu tahetakse punkt c-ga teha, toob veel rohkem eksitusi juurde. Kui aasta tagasi langesid wälja kohtadelt 20—50 rentnikku, siis nüüd punkt c seadusesse sissejätamisega teeksime eksituse wähe malt 2 korda suurema, kui läinud aastal, wõime wäärnähtust 100% wõrra tõsta ja sellepärast ei ole mingit mõtet punkt c kaitsta. Üldse ei kaotaks sea-

dus sellega midagi, kui temast punkt c wälja jääb, sest kasu tooks ta ainult neile üksikutele, kes aasta tagasi oma kohtadelt pidid lahkuma. Aga wõib tähendada, et need lahkujad on teise koha muretsenud, sest aasta jooksul on ilma kohata wõimatu hoida kõike majapidamise sisseseadet ja loomi alal. Ainult üksikud wõiwad olla, kes ootama on jäänud, et aasta pärast neile endised õigused tagasi antakse. Härra Jõeäär, kui Teie selle seaduse punkt c ulatust piiraksite selles mõttes, et see käiks ainult popside kohta, kellel kohad üle 1 tiinu ei ulata, siis ei waidleks meie selle seaduse wastu. Kui Teie tooksite sarnase paragrahwi selle seaduse sisse, mis ütleks, et see on maksew ainult popside kohta, kelle maa üle ühe tiinu ei ulata, siis wõiks selle seadusega leppida. (A. A n d e r k o p p, tõe.: T e h k e w a s t a w e t t e p a n e k.) Meie wõime teha ettepaneku, aga kas teie wastu wõtate? Meie tegime ettepaneku ja tahtsime kogusuurst määrata wiiie tiinu peale, aga komisjonis hääletati see ettepanek maha, olgugi et tehtud parandus palju laiaulatuslikum oli, kui härra Jõeäär'i norm. Ka Riigikogus lükati see ettepanek tagasi. Piirake seda seadust ainult popside kohta, siis meie ei waidleks punkt c wastu, kuna temal siis tegelikult wäga wähe tähtsust on. Aga kui teie jätate selle punkti praegusesse seadusesse alale, siis ei wõi sellega leppida. Ainuke õige asi oleks punkt c wälja jätta, mis seadust ainult parandaks ja mitte sugugi halwemaks ei tee.

J u h a t a j a K. W i r m a: Sõna on rkl. Wain'il.

J. Wain (sd.): Kõigepealt tahaksin ühe wäikese redaktsioonilise paranduse meelte rahustamiseks teha: nimelt wõtta seaduse pealkirja all ladina number I ja § 5 ees ära jätta „§ 5“, ning wõtta ladina number II. Nii oleks siis seadus kahte ossa jagatud ja II osa käsitaks selle seaduse maksmahakkamist; see oleks sellepärast tarwilik, et meie endist seadust muudame. Sissejuhatawas osas tuleks teha wastaw parandus, — see oleks: lugeda teises reas: „§§ 1 ja 2 muudetakse“ ning sealt „§ 5“ wälja jätta.

Siis tähendaksin härra Liigand'i märkuse kohta, et neil juhtumistel, kui käsitatakse kahte rendikohta, tõuseb küsimus üles, kumba koha pealt rentnik lahti peaks ütlema. Märkus 4. ei räägi sellest midagi, et ka rentnik ise peaks teatud

aja kestel ütlema, missugusest kohast ta lahti tahaks saada ja missugune temale alles peaks jääma. See märkus on ju iseenesest wäga sümpaatlik, kuid wahest ehk muudab teda härra Liigand natukene.

Peataksin selle juures, mis punkt c kohta ette toodud. Neid jutte, mis punkt c kohta räägitud, ei ole weel andmetega põhjendada katsutud. Niisama ei ole püüd näidata, et siin tegemist on rendikohtadega ja mitte popsidekohtadega, mitte põhjendatud. Ma tooksin ühe wõrdlemise selge näite Harju maakonnast Keila wallas. Seal oli juhtumine, kus endise põllutööministri härra Rostfeldt'i lubaga kreposteeriti endise Keila mõisa omaniku nimele teatud tükk maad „Landstelle“ ja selle „Landstelle“ peal on 22 saunakohta. Inimesed elawad oma maa peal ja majades, mille rendilepingud lõppesid 1923 a. kewadel. Need kohad on praegu kohtu all ja inimesed mõisteti juba 1923 a. kestel wälja. Kui protsess oma lõpuinstantsi jõuab ja muud seaduslikku kaitset neile popsidele kuskilt ei tule, siis ei saa kohus teist otsust teha, waid need 22 popsi tõstetakse, wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse puudulikkuse tõttu, kohtadelt wälja. Õelge nüüd, minu härrad, kas teie kaitsete põllumeeste huwisid üldulatuses, wõi ainult nende põllumeeste huwisid, kelle suur-talu käes ja kes tegewad aktsiaseltsides ning suur-tööstustes? Teie kaitsete suur-talunikkude huwisid; kelle põld ainult 5 tiinuni ulatab, nende juurde teie õigluse tunne enam ei küüni. Mina loodan, et wõtate selle küsimuse uuesti wast pealiskaudselegi läbiwaatamisele.

Rkl. Rei tähendas, et tema, kui tegelik jurist, seista paramatult nende küsimuste ees, ning leida, et olla tarwis wäga põhjalikku tööd punkt c käsitatud küsimuse juures, enne kui jõuda mingisugustele seisukohtadele. Praeguse punkt c juures tulla wäga kahelda.

Mina kahetsen wäga, et rkl. Rei seda põhjalikku tööd mitte läinud kewadel ei teinud, siis oleks wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seadus 1923 a. natukene teises redaktsioonis wõinud ilmuda. Rkl. Rei oli nimetatud seaduse aruandjaks sel kewadel. Ma ei ütle mitte, et see seadus maakommissiooni wõi rkl. Rei töö tõttu oma redaktsiooni pooldest puudulik oli. Riigikogus saabus niisugune seisukord, et seadus puudustega maksmahakkas.

J. Jaakson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! § 1 punkt c käsitleb sarnaseid juhtumisi, kus rentnik tagasi paigutatakse sama rendikoha peale, kus rendileping lõppes mail 1923 a. Sarnane tagasipaigutamine on palju raskem, kui see, kus rentnik ise veel maad kasutab. Tagasipaigutamise juures peame toimetama õige ettevaatlikult. Ei tuleks tagasipaigutamist mitte lubada seal, kus see ei ole hädatarvilik. Üksikute juhtumistel on tagasipaigutamine siiski möödapääsemata ja nimelt neil juhtumistel, kus rentnikul rendimaa peal on oma hooned. Kui niisugusel korral maomanik tarvitab oma õigust ja rentniku rendimaa pealt välja tõstis, sellepeale vaatamata, et rentnikul seal olid hooned, tuleb rentnikule kaitset pakkuda ja temale võimulus anda rendimaad tagasi saada. Kõigil teistel juhtumistel tuleks rendileping uuendada ainult niisugusel korral, kui rentnik praegu veel kasutab rendimaad. On ta aga maa pealt lahkunud ja ei ole tal seal ka hooned, ei ole otstarbekohane teda rendimaa peale tagasi paigutada. Sellepärast teen ettepaneku, § 1 punkt c redigeerida järgmiselt: „Kui rendileping lõppes 1923 a., rentnik aga veel praegu kasutab rendimaad, või kui temal rendimaa peal on oma hooned.“

O. Liigand (rhw.): Et minul ka konkreetseid juhtumisi teada ei ole, et kellelgi väikemaajal või popsnikul mitu väikema- või popsikohta rendil on, kuna aga niisuguseid juhtumisi küll teada on, kus väikema rentnikul peale rendikoha on veel omanduseks olevat maad, kas sealsamas kõrval või mujal. Sellepärast ja eksiarvamiste ärahoidmiseks, mille peale rkl. Wain siin tähendas, olen ma nõus, et märkus 4-as võiks kustutada viimane osa, nimelt sõnad: „ehk rendil, vähemalt kunni 1. maini 1925 a.“, samuti ka sõnad „Aia- või põllumaad“.

K. Tamm (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina pean selle paranduse vastu rääkima, mis austatud rkl. härra Jaakson tegi. Meie parandame 1922 a. seadust ja seal on niisugune paragrahv olemas, mis kaitseb neid, kelle hooned võõra maa peal. Praegune seaduseelnõu seda paragrahvi ei muuda ja ta jääb täiesti jõusse. Nimetatud paragrahv, nimelt § 3, kaitseb hoonete omanikka võõral maal paremal ja suuremal määral, kui seda õieti vaja on, sest ta kõlab järgmiselt: „Kõigil rentnikkudel, kellel on väl-

jaspool linna piire renditud maa peal oma eluhoone, jäetakse selle seaduse § 2. tähendatud tingimustel $\frac{1}{4}$ tiinu hoonete alust maad ka neil juhtumistel, kui rendileping käesoleva seaduse § 1 järele pikendamise alla ei käi.“

Meie teame ju, kes vähegi maal liikunud on, et paljudel neil, kellel võõra maa peal hooned, on palju vähem maad tarvitada, kui $\frac{1}{4}$ tiinu. On isegi $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ jne., $\frac{1}{2}$ seda tuleb väga harva ette. See lubab kõigile niisugustele, kellel nüüd rendilepingud seaduste alusel lõppema peaksid ja kellel oma hooned võõra maa peal on, maakasutamise kaunis laialdastes piirides, sellepärast teen ettepanek, rkl. Jaakson'i ettepanek tagasi lükata.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: § 1, nagu ta praegu lugupeetud Riigikogu liigetel käes on, võttis oma välimuse õieti Riigikogu koosolekul. Maakomisjon oma algre-daktsioonis nägi ette ligikaudu sarnase paragrahvi kuju, nagu ta 1923 a. kewadel vastu võeti. Mina muudugi ei eita neid puudusi, mis tal sel kujul olid, ja selletõttu ühines ka maakomisjon pärast härra Anderkopp'i poolt tehtud parandustega ja võttis need vastu. Kui aga nüüd litera b ja c toovad juurde uusi norme, siis on paratamata, et 1922 a. seaduse märkustest üks osa peab üles võetama ja sellepärast võin ma komisjoni nimel ühineda härra Liigand'i poolt tehtud parandusega märkus 1-ses, mille järele käesolev seadus ei ole maksew nende maade kohta, mis 1919 a. 10. oktoobri maaseaduse ja 29. juuni 1922 a. maaseadusega käsitletud. Samuti ka märkus 2-ga, mis käsitleb wiljapuuaedaid ja üksikult aast-aastalt väljantawaid heinamaatükkisid. Samuti ka 3-nda märkusega, mis käsitleb omawalituse teenistuses olevate isikute käes tarvitada olevaid maid. Mis aga puutub märkus 4-ndasse, siis on see märkus uus ja sellepärast ei saa ma komisjoni nimel sellega ühineda. Märkus 4 ütleb järgmist: „Käesolev seadus ei käi nende väikemaarentnikkude kohta, kellel wiis või enam tiinu kõbulikku maad omanduseks on.“ Mina arwan küll, et kui ükskord kestvam seadus peaks vastu võetama, siis need isikud, kellel juba omal maa omanduseks on, ei tarwitse selles seaduses erilist kaitset leida. Täna peame rehkendama nähtusega, kus ini-

mene ehitas oma majad kellegi maa peale ja pärast läks temal korda kuskilt mujalt kas tiikk heinamaad, wõi karjamaad, hoopis wäheste wäärtusega maad saada; seda wõib kokku wiis tiinu olla, ja paranduse wastuwõtmisega kaoks temal õigus selle maatüki kohta, mis tema hoone aluseks. Küll on aga selle paranduse wastuwõtmise wõimalus siis, kui wastu peaks wõetama härra Jaakson'i ettepanek, mis wäikemaapidajale õiguse annab tema majasse jääda, nimelt kui „rendileping lõppes 1923 a., rentnik aga weel praegu kasutab rendimaad“ ja wiimane osa eriti „kui temal maa peal on omal hoone“. Kui punkt c peaks selles redaktsioonis wastu wõetama, siis ei ole minul märkus 4 wastu mitte midagi öelda. Et aga see märkus komisjonis arutamisel ei ole olnud, siis palun ma märkus 4-ndat eriti hääletamisele panna. Mis puhtub härra Sepp'a ettepanekusse, punkt c wälja jätta, siis ma juba enne sõna wõttes tähendasin, et selle punkti wäljajätmisega tuleksid need pahed, mis rendilepingute pikendamise seadus kõrwaldab, uuesti esile ja tõstetaks wälja oma majadest ja nende käes olewatelt maadelt terwe rida inimesi. Kuna tegemist on ainult ühe aastaga, siis tahetakse siin, nii öelda, efekt luua wäikemaapidajate suurele teele tõstmisega. Popsisid on meil ligi 10.000 ja kui neid tahetakse kohtadelt wälja tõsta, siis tehtagu seda korraga, siis wähemalt oleks see ajalooline sündmus. Nüüd aga ei saa põllumehed seda sündmust kuidagi efektiliselt ette tuua.

Härra Holberg'i parandusega, sõnade: „Aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu“ asemele wõtta „kogusuurus ei ulata üle 5 tiinu“ — ei saa ma komisjoni nimel ühineda.

Juhataja K. Wirma: Esitatud on § 1 kohta järgmised parandused: rkl. Liigand'i poolt on tulnud ettepanek, wõtta § 1 juurde järgmised märkused:

Märkus 1. Käesolew seadus ei ole maksew maade kohta, mis 1919 a. 10. oktoobril ja 29. juunil 1922 a. maaseaduse naroowataguste ja Petsrimaa maalade kohta laiendamise seaduse põhjal riigi omanduseks on tunnistatud.

Märkus 2. Käesolew seadus ei käi wiljapuuadade ja üksikult aast-aastalt wäljaantawate heinamaatükkide kohta, kui ka maatükkide kohta, mille peal asuwad tööstus- wõi äriettewõtted, kui wiimased rendi peobjekti sünnitawad.

Märkus 3. Käesolew seadus ei käi maade kohta, mis omawalitsuste teenistuses olewatele isikutele nende teenistustepingute wõi seaduse põhjal tarwitada antakse.

Märkus 4. Käesolew seadus ei käi nende wäikemaarentnikkude kohta, kellel 5 ehk enam tiinu kõlbulikku maad omanduseks on.

Rkl. Sepp'a poolt on ettepanek tehtud § 1-ses wälja jätta punkt c.

Rkl. Jaakson'i poolt on tehtud ettepanek punkt c wastu wõtta järgmisel kujul: „Kui rendileping lõppes 1923 a., rentnik aga weel praegu kasutab rendimaad wõi kui temal rendimaa peal on oma hoone.“

Rkl. Holberg'i poolt on järgmine ettepanek tehtud: „§ 1 pärast sõna: Maarendileping loetakse rentniku soowil“ wõtta sõnad: „kellel teist maa-ala omanduseks wõi pidamiseks ei ole ja kellel renditud maatüki peal oma hooned, milles alaliselt elab.“ 2) sõnade asemele: „Aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu“ wõtta „kogusuurus ei ulata üle 5 tiinu.“

Peale selle on aruandja poolt tehtud redaktsiooniline parandus, jagada seadus kahte ossa, seaduse algusesse panna I; sissejuhatuses, kus on öeldud, et muudetakse „§§ 1, 2 ja 5“ lugeda „§§ 1 ja 2“ ning „5“ wälja jätta ja lõpuks panna § 5 ette II, ning paragrahwi märk maha kustutada. See on redaktsiooniline parandus, kui keegi ei nõua selle lahus hääletamist, siis see hääletamisele ei tule. Kõigepealt tuleks hääletamisele rkl. Liigand'i ettepanek. Aruandja on ühinenud rkl. Liigand'i märkuse I, II ja III-ga, IV-da märkusega ei ühine, see tuleks lahus hääletada. Kui keegi ei nõua märkuste I, II ja III hääletamist, siis hääletamisele tuleb ainult rkl. Liigand'i IV märkuse ettepanek. Härra Jürman nõuab lahus hääletamist, siis tulewad need lahus hääletamisele, sellepeale waatamata, et aruandja on nendega ühinenud. Siis rkl. Holberg'i ettepanek tuleb lahus hääletamisele. Rkl. Sepp'a ettepanek käsitab punkt c wäljajätmist, enne seda ettepanekut kawatsen mina hääletada rkl. Jaakson'i ettepanekut ja siis alles tuleks hääletamisele punkt c wäljajätmine. Hääletamise korra kohta on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Mina teeksin ettepaneku, ennem hääletada üldse punkt c sissejätmise küsimust, sest see on kau-

gemale ulatawam küsimus. Kui see peaks tagasi lükatama, siis tuleks härra Jaakson'i ettepanek hääletamisele, kui wäiksema ulatusega. Mina leian, et osa Riigikogu liikmeid wõiks sarnasel korral härra Jaakson'i ettepaneku poolt hääletada, kui esimene ettepanek tagasi lükatakse, täies ulatuses punkt c sisse wõtta.

Juhataja K. Wirma: On kaks hääletamise wõimalust: üks ettepanek on rkl. Jaakson'i ettepanek, mida wõtta kui parandust ja Sepp'a ettepanek, kui kaugeemale ulataw. Panen hääletamisele selle hääletamise korra, mis rkl. Jõeäär ette pani. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Panen hääletamisele rkl. Holberg'i ettepaneku: esimeses reas pärast sõna „maarendilepingud loetakse rentniku soowil“ peale sõna „soowil“ wõtta sõnad „kellel teist maa-ala omanduseks wõi pidamiseks ei ole ja kellel renditud maatüki peal oma hooned, milles alaliselt elab.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, wastu 35, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Holberg'i ettepanek, sõnade asemel „aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu“ wõtta „kogusuurus ei ulata üle 5 tiinu“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tulewad rkl. Liigand'i ettepanekud. Esimene ettepanek oleks: § 1 juurde wõtta märkus 1, nagu mina juba ette kandsin. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on märkus 1 wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb märkus 2. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on märkus 2 wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb märkus 3. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on märkus 3 wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb märkus 4. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on märkus 4 wastu wõetud.

Seega on kõik rkl. Liigand'i poolt esitatud märkused wastu wõetud. Hääletamisele tuleb rkl. Sepp'a ettepanek: § 1-sest wälja jätta punkt c. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega

on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Ära luge da!) Asun uuesti hääletamisele. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on 31 häält, wastu — 38, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jaakson'i ettepanek punkt c kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Panen § 1 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Wain (loeb): § 2. Käesolewa seaduse § 1-se põhjal pikendatavate rendilepingute järele wõib rendileandja aastast renti nõuda:

a) kunni 60-kordse määrani, kui leping on tehtud enne 23. aprilli 1915 a.;

b) kunni 24-kordse määrani, kui leping on tehtud pärast 23. aprilli 1915 a., kuid enne 23. aprilli 1918 a.;

d) kunni 18-kordse määrani, kui leping on tehtud pärast 23. aprilli 1918 a., kuid enne 23. aprilli 1919 a.;

e) kunni 6-kordse määrani, kui leping on tehtud pärast 23. aprilli 1919 a., kuid enne 23. aprilli 1920 a.;

g) endisel määral, kui leping on tehtud pärast 23. aprilli 1920 a.

Märkus 1. Rendi wäljaarwamise juures selle seaduse järele loetakse: 1 rbl. = 1 mk., 1 Ülem-Ida rbl. = 2 mk.

Märkus 2. Natuuras maksetaw rent kõrgendamise alla ei käi.

A. Rei (sd.): Siin punktides a, b, d ja e oleks waja selguse pärast teise sõna järele lisada sõnad: „esialgse rendi“. Nii et punkt a oleks järgmine: „kunni 60-kordse esialgse rendimäärani, kui leping on tehtud enne 23. aprilli 1915 a.“ Samuti lisada sõnad „esialgse rendi“ ka teistes punktides peale teist sõna. Kahtlemata on kõigil juhtumistel renti tõstetud kokkuleppe teel, sest wististi ei ole küll ühtegi juhtumist, kus renti maksetakse Eesti markades endistele Wene rubladele wastawalt. Igalpool on renti tõstetud kas suuremal wõi vähemal määral, kaswatades rublade arwu suurema wõi vähema koeffitsiendiga. Kui aga nüüd seda parandust mitte teha, siis wõiks kahtlus tõusta, kas määra all, millest siin jutt, ei tule mitte mõista läinudaastast rendisummat ja wõidakse arwata, et on õigus nõuda 60-kordset läinudaastast rendimäära. Ma ei taha öelda, et minu redaktsioon oleks kõigeõnnelikum, kuid paremat ei osanud

mina wälja mõelda. Arwan, et minu redaktsioon, kui tema wastu wõetakse, niipalju mõjub, et seda segadust mitte ei teki, mille peale ma tähendasin. Nii siis tuleks punkt a parandatud kujul järgmine: „kunni 60-kordse esialgse rendimääran, kui leping on tehtud enne 23. aprilli 1915 a.“ ja teistes punktides b, d ja e tuleks wõtta igalpool teise sõna järele sisse sõnad „esialgse rendi“.

Juhataja K. Wirma: Aruandja ühineb tehtud parandusega. Paranduse lahus hääletamist ei nõuta. Panen hääletamisele paragrahwi parandatud kujul. (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega parandatud kujul wastu wõetud.

Aruandja J. Wain (loeb): II osa. Käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

J. Laidoner (põl.): Meil on küll mitugi seadust wastu wõetud niisuguse lisaga, aga iseenesest on see paragrahw absurdne. Ükski seadus ei saa enne maksma hakata, kui ta pole wälja kuulutatud, ta peab ikkagi kuskil wälja kuulutatud olema. Mitmes komisjonis on seda küsimust arutatud ja igalpool on otsusele jõutud, et seadus peab maksma hakkama tema wäljakuulutamisega, aga mitte tema wastuwõtmisega. Sest iga seaduse üks moment on ikkagi see, kus tema wälja kuulutatakse, aga kui teda kellelgi teada ei ole, siis ei wõi oletada, et tema saaks maksma hakata. Kolmes komisjonis, kus mina eesistuja olen olnud, on see asi igalpool nii otsustatud, et kõik seadused peaksid enne maksma hakkamist wälja kuulutatama. Sellepärast teen mina ettepaneku II osa wastu wõtta järgmiselt: „Käesolew seadus hakkab maksma „Riigi Teatajas“ awaldamisega.“

A. Anderkopp (töer.): Ma ei taha selle küsimuse üle sisuliselt waielda, sest selle küsimuse kohta on mitmes riigis, samuti teadlaste wahel, wäga lahkuminewad seisukohad. Mina arwan aga, et kuna seadus iseenesest kiire on, siis wõiks küll selle seaduse sarnasel kujul, niisuguses redaktsioonis wastu wõtta, nagu ta komisjoni poolt wastuwõtmiseks esitatud on. Seda seisukohta, et seaduse maksma hakkamise momendiks on tema publitseerimine, see tähendab seaduse promulgatsioon, ei jaga kõik riigid. Näiteks niisugusel wanal parlamendi maal, nagu seda on Inglismaa, loetakse seadus

sagedasti maksma hakkamiseks sest momendist peale, kus tema esimesel lugemisel wastu on wõetud. Isegi weel kaugemale minnakse. Loetakse wahest koguni seadus sest momendist maksma hakkamiseks, kui näiteks rahaministeerium tema parlamendile on esitanud. Sellest siis näeme, et seaduse promulgatsioon ei ole mitte ainukene tee, mida käies wõib seaduse maksma panna. Kuna aga meil selle seaduse maksmapanemisega kiire on, ja tähtis oleks seadust enne pühi jõusse astununa näha, arwan mina, et Riigikogu komisjoni ettepaneku küll wastu wõtab.

K. Einbund (põl.): Seaduste maksma hakkamise tähtsaja määramisel peame arwesse wõtma siiski kõigeesmaslt seaduse iseloomu. Meie wõime seaduse maksma panna ka tagantjärele, wõime selle maksma panna wastuwõtmisega, wõime harilikus korras, see tähendab 10 päewa pärast „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamist, nii et teoreetiliselt siin waidluste pidamine ei oleks mitte kohane. Peame walima ihe nendest teedest sellejärele, missuguse iseloomuga seadus on. Kui näiteks ametnikkude tasumääramise seadus täna wastu wõeti, ja tähtaeg määrati, et tema hakkab maksma 1. jaanuarist, siis on siin see tähelepan daw, et selle seadusega riik kohustab ennast ja sellejuures ei ole tähtis juriidiline wahekord, küll wõib aga siin oluliselt mõndagi tähtis olla. Mis puutub aga käesolewasse seadusesse, siis puudutab tema teatawasti erawahekordi ja erawahekordade juures on ometi tarwilik walida niisugune moment, et inimestele selle seaduse maksma hakkamine teada oleks. Muidugi, arusaadawalt kuulutatakse see seadus ajalehtedes wälja ja saab teatawaks, kuid see ei ole ametlik kuulutamise wiis ja on ajalehest, kas ajaleht wõtab wõi ei wõta teda kuulutamisele. Kui aga seadus „Riigi Teatajaga“ kohale läheb, siis on ametlik wäljakuulutamine sündinud ja siis wõidakse wahepeal seda rahwale teatawaks teha. On tähtis wähe mald niigipalju seaduse maksmapanemist pikendada, kuipalju aega wõtab tema „Riigi Teatajas“ awaldamine, sest siin on ikkagi tegemist erawahekordadega ja inimesed peawad teadma, et seadus jõusse astub, aga kui nemad seda ei teadnud ja enne lepingud teinud on, nüüd aga tagantjärele wallamaja juures „Riigi Teatajast“ leiawad, et need lepingud mitte makswad ei ole, siis ei ole see sugugi

sünnis. Nii et mina soovitaks küll seaduse maksmapanemist niipalju edasi lükata, kuipalju „Riigi Teatajas“ avaldamine seda võimaldab.

A. Rei (sd.): Meie põhiseaduse järele näib ikkagi nii olewat, et iga seadus peab tingimata välja kuulutatama. Põhiseaduse § 53 räägib: „Riigikogu poolt vastuwõetud seadused kuulutab välja Riigikogu juhatus“ ja järgmine § 54 ütleb: „Kui seaduses eneses muud korda ja tähtaega ei ole ette nähtud, hakkab tema maksma 10. päewal pärast awaldamist „Riigi Teatajas““.

See tähendab, et seaduses eneses peab ikkagi sel puhul, kui tahetakse tema kiiremas korras maksma panna, olema ette nähtud kord, kuidas tema välja kuulutatakse. Teda võib välja kuulutada kas wõi telegraafi teel, wõi koguni sellega, et näiteks siit aknast herold seaduse awalikult välja kuulutab. (J. Kukk, tões.: Awalik koosolek kokku kutsuda!) Wõib ka awaliku koosoleku kokku kutsuda, aga igatahes wäljakuulutamine on meie põhiseaduse järele tarwilik, sest ilma, et seadus inimestele teatawaks oleks tehtud, ei wõi teda maksma panna. Kui soovitakse seaduse maksmahakkamist kiirendada, siis oleks soovitaw, et see tehtaks otsekohe „Riigi Teatajas“ ilmumise momendist ja mitte 10 päewa pärast seda. Kui seda ei soowita, siis peab eriline wäljakuulutamine wiis seaduses eneses ette nähtama. Senni on igatahes seda wormelit, et seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega, mitmes komisjonis kaalutud ja leitud, et tema meie põhiseadusega kooskõlas ei ole.

A. Anderkopp (tões.): Et mitte aega wiita, palun juhatajat mind lubada kohapealt kolme lausega ära öelda, mida ma öelda tahan. Minu arwates aetakse meil kaks asja segi: wäljakuulutamine ja maksmahakkamine. Põhiseaduse § 53 ütleb, et Riigikogu poolt vastuwõetud seadused kuulutab välja Riigikogu juhatus, kuid kas see seadus wäljakuulutamisega maksma hakkab wõi teisel teel, seda ei ole siin mitte öeldud. Põhiseaduse § 54 ütleb: „Kui seaduses eneses muud korda ja tähtaega ei ole ette nähtud, hakkab ta maksma kümnendal päewal pärast awaldamist „Riigi Teatajas““. Siin antakse õigus Riigikogule ise ära määrata, kuidas, missuguses korras seadus maksma

hakkab. Siin on meil praegu ometi kord komisjoni ettepanekus, mis täiesti seaduslik võib olla.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: Ma tähendaksin ainult selle peale, et kui meie seda paragrahwi mitte vastu ei wõta, siis peab see seadus enne 3 päewa seisma, kui Riigikogu kantselei võib teda „Riigi Teatajas“ awaldamiseks ära saata. Siin juba tähendati selle peale, et võib kahelda, kas suudetakse teda enne 1. maid maksma panna. Teiseks tähendaksin ma, et meil sarnaseid paragrahwe on wäga, wäga palju vastu wõetud. Minule on aga wäga armas, et popsid on põllumeeste erilise tähelpanu osaliseks saanud. (A. Tupits, põl.: Kas seda seadust rahwahäälendamisele panna ei saa?) See on teine küsimus. Oleks wäga soovitaw tema kiirem maksmapanemine, et pooltel oleks võimalik warem tarwilikka samme astuda.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud II osa järgmiselt vastu wõtta: käesolew seadus hakkab maksma „Riigi Teatajas“ awaldamisega. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen II osa häälendamisele komisjoni redaktsioonis. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on II osa vastu wõetud.

8. Põllumajandusliku laenu seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Birkenberg** (loeb): Põllumajandusliku laenu seadus.

Juhataja K. Wirma: (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri vastu wõetud.

Aruandja E. Birkenberg (loeb): § 1. Wabariigi Walitsust wolitatakse tegema wälislaenu kunni üheksasajatuhande Rootsi kroonini.

Rahaministeeriumi esitaja **P. Öpik:** Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogule esitatud põllumajandusliku laenu seadusega, mis on I lugemisel Riigikogu poolt vastu wõetud, wolitatakse Wabariigi Walitsust tegema wälislaenu kunni 900.000 Rootsi kroonini. Seletuskir-

jas on fikseeritud selle laenu tingimised sarnastel alustel, nagu väljendab Stokholmi esitaja ja Rootsi abikrediidi komitee vahel olnud kirjawahetus, juurdelisesdes siinset laenutarwitamise kawa. Et wõimalus oleks, kui tarwidus nõuab, selle seaduse alusel välislaenu teha ka mõnes muus waluutas, peale Rootsi kroonide, ning mõnes muus riigis, peale Rootsi, peab Wabariigi Walitsus soovitawaks ning paneb Riigikogule ette, muuta seaduseelnõu § 1 järgmiselt: „Wabariigi Walitsust wolitatakse tegema välislaenu kunni saja miljoni marga wäärtuseni.“

Palun ettepanud muudatus wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **E. Birkenberg**: Kuna rahaasjanduse komisjon ei ole seda ettepanekut arutanud, siis ei saa ma temaga komisjoni nimel ühineda.

Juhataja **K. Wirma**: Wabariigi Walitsuse poolt on ettepanek tehtud, redigeerida § 1 järgmisel kujul: „Wabariigi Walitsust wolitatakse tegema välislaenu kunni saja miljoni marga wäärtuseni.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Panen § 1 hääletamisele parandatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **E. Birkenberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 2 ja 3:

§ 2. Saadud laen (§ 1) määratakse rahaministeeriumi operatsioonifondiks, millest seemnewilja, wäetisainete, tõukarja ja põllutööriistade ning masinate ostmiseks laenu antakse.

§ 3. Tehtawa laenu tingimused, samuti fondi tarwitamise, laenude väljandmise ja tasumise alused ning korra määrab Wabariigi Walitsus.

9. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

Juhataja **K. Wirma**: Kirjalikult on ettepanek tehtud: lõpetada praegune koosolek, ning määrata uus koosolek 15

minuti pärast ja wõtta päewakorda järgmised punktid:

1. Maaseaduse §§ 15, 20 ja 22 muutmise seadus — II lugemisel.

2. Wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

3. Põllumajandusliku laenu seadus — III lugemisel.

4. Riigi 1924 a. eelarwe — III lugemisel.

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 12.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

